

UDC 321.01+316.4

Oleg Danilyan

Doctor of science, professor, Head of the department of philosophy, Yaroslav Mudryi National law university

e-mail: odana@i.ua

Oleksandr Dzoban

Doctor of science, professor of the department of philosophy, Yaroslav Mudryi National law university

e-mail: a_dzoban@ukr.net

INFORMATION SECURITY OF UKRAINE: THREATS RESULTING FROM THE CIVILIZATION CHOICE OF THE EUROPEAN VALUES

Abstract

The aim of the paper is to present the General state of information security in Ukraine and the attempt to understand the further possibilities of its development in conditions of European integration processes. Methodological basis of research are General scientific methods of research of information processes in modern society, which is based on the principles of system and structurally functional analysis using modeling methods that identify the state of information of the stability of society and the state. Information security for many countries in modern conditions, especially in integration processes and relations between them, due to several objective factors. A constant source of information threats is rooted in the unsettled international relations, international competition and the clash of national interests in militancy Nations, the differences of the vital goals and interests of the state. It is proved that the protection of state interests in the information sphere on the way to the European community provides for the implementation of a number of humanitarian, economic and military-technical nature, especially in the face of opposition to the European vector from extremely unfriendly to this process States.

For a successful European integration process, it is necessary not only to adopt a more effective model of public policy, but also to put into practice social and cultural life is fundamentally new, integrated approaches to information security of individuals, society and the state, which, in turn, will contribute to the creation of a reliable soil information for the implementation of the European vector of Ukraine's development. One of the important tasks of society and state is to develop and implement strategies for cultural development, the essence of which is to minimize destructive impacts on the society of the multidimensional communication space and create the conditions for the implementation of national and regional programmes to protect from humanitarian disasters.

Keywords: information security, information threats, European integration, information and communication sphere.

УДК 321.01+316.4

Данильян Олег Геннадійович

Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
e-mail: odana@i.ua

Дзьобань Олександр Петрович

Доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
e-mail: a_dzeban@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ, ЗУМОВЛЕНІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИМ ВИБОРОМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Резюме

Мета статті—висвітлення загального стану інформаційної безпеки в Україні та спроба осмислення можливостей подальшого її розвитку в умовах євроінтеграційних процесів. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи досліджень інформаційних процесів у сучасному суспільстві, які ґрунтуються на засадах системного та структурно-функціонального аналізу з використанням методів моделювання, які виявляють стан інформаційної стійкості суспільства й держави. Обґрунтовується, що захист державних інтересів у інформаційній сфері на шляху до європейської спільноти передбачає реалізацію низки програм гуманітарного, економічного та військово-технічного характеру, особливо за умов протидії європейському вектору з боку вкрай недружелюбних до цього процесу держав.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційні загрози, євроінтеграція, інформаційно-комунікаційна сфера.

1. Вступ

Початок другого десятиріччя XXI століття відзначено великим динамізмом у реалізації глобальних проєктів інтеграційної спрямованості в різних регіонах світу. Багатозначність регіональних трансформацій знаходить відображення в появі наднаціональних структур, розвитку транскордонних взаємовідносин та прагненні створити багатовекторні підстави для інтеграції.

Європейська інтеграція є важливою складовою процесу глобалізації сучасного світу та продовження магістрального шляху модернізації світової цивілізації. Розвиток процесів консолідації Європи вимагає від європейців визначення своїх геополітичних та економічних інтересів на глобальному рівні та практичного формування орієнтованого на Європу гео економічного простору з відповідним включенням суміжних країн, зокрема України, у сферу європейських інтересів. Орієнтуючись на європейську модель розвитку, Україна позиціонує себе як європейську державу, спроможну зробити вагомий внесок у розбудову європейської економічної, політичної та безпекової систем.

Головна функція європейської інтеграції—консолідація українського суспільства. Традиційно в Україні були чіткі регіональні відмінності у ставленні населення до зовнішньополітичних пріоритетів. Новий формат відносин із ЄС—Угода про асоціацію—передбачає зміну як самої моделі, механізмів поглиблення двосторонніх відносин, так і інформаційного забезпечення цих феноменів. Процес інтеграції набуде прикладних форм, а ефективність можна буде визначати за цілком конкретними критеріями та індикаторами. Це зміна законодавчої бази, впровадження стандартів та норм ЄС, зміна в системі вироблення

та реалізації державної політики, рівень та характер української економіки. Все це відкриває нові можливості для зміни суспільної думки. Якщо для пересічних українців наслідки євроінтеграції будуть ефективними і позитивними, то варто очікувати збільшення кількості прихильників європейського курсу в українському суспільстві. Якщо ж реформи будуть проводитися неефективно, то підтримка євроінтеграційної ідеї може зменшитися, а регіональні розколи — посилитися [1].

В сучасних умовах стрімкого поступу України у бік європейських цінностей інформаційна безпека набуває все більш вагомій ролі, а питання її забезпечення стають дедалі гострішими. Стрімке впровадження інформаційних, комп'ютерних технологій у всі сфери життєдіяльності суспільства та розвиток процесів залучення європейських цінностей актуалізує питання визначення обґрунтованих та ефективних шляхів забезпечення інформаційної безпеки.

2. Методи дослідження

У статті застосовувався весь комплекс філософських загальнонаукових, та специфічних методів наукового дослідження, які притаманні політичній науці, у їх взаємозв'язку й взаємодоповнюваності. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи досліджень інформаційних процесів у сучасному суспільстві, зокрема емпіричний, аналітичний, компаративістський та дескриптивний. Вони базуються на принципах системності та історичності, що дозволяє вивчати сучасні євроінтеграційні процеси та явища у динаміці та у зв'язку як з історичними умовами їх розвитку, так і з безпековою проблематикою. Крім того, методи дослідження ґрунтуються на засадах системного та структурно-функціонального аналізу з використанням методів моделювання, які виявляють стан інформаційної стійкості суспільства й держави.

3. Результати

Інформаційна безпека для багатьох країн у сучасних умовах, особливо в стані інтеграційних процесів і відносин між ними, обумовлена низкою об'єктивних факторів, серед яких Є. Кирильчук виокремлює наступні [2, с. 60–61]: — за даними фахівців нині понад 70 % світового сукупного національного продукту так чи інакше залежить від інформації, і саме через причини інформаційної вразливості західні компанії світу втрачають щорічно сотні мільярдів доларів; — інформаційні технології нині дають можливість значно швидше поширювати інформацію, аніж приймати управлінські рішення, які корелюють, уточнюють і т. ін. таку інформацію. Тобто, власне сама інформація виступає своєрідним рішенням для того, хто нею володіє. «Перевага в царині інформаційних технологій, — зазначає, зокрема, Ю. Бондар, — дає змогу здійснювати не лише економічну, а й культурну експансію, що приховує небезпеку витіснення традиційних укладів, уподобань і смаків, втрати цілими співтовариствами культурної й національної самобутності» [3, с. 65].

У сучасному світі, повному протиріч, конфліктів, обтяженому безліччю глобальних проблем, насиченому зброєю, розділеному військовими інтересами і блоками, з реальністю інформаційних загроз та інформаційної війни всередині країни і між державами не уникнути. І особистість, і суспільство, і держава постійно знаходяться в стані інформаційної небезпеки. Їм постійно загрожують у будь-якій формі заподіяти фізичної, моральної або матеріальної шкоди їх інтересам.

Умови, за яких виникають інформаційні загрози, чітко не визначені; причини, що породжують їх, численні. Частина з них знаходиться у сфері морально-правової й соціально-політичної свідомості, яка виражається категорією «справедливість». Зміст справедливості виражає вимогу відповідності між реальною значущістю різних індивідів, соціальних груп та їх соціальним становищем, між їх правами і обов'язками, між діянням і відплатою, працею й винагородою, злочином і покаранням тощо [4–5]. Невідповідність у цих співвідношеннях оцінюється свідомістю як несправедливість. А це і є інформаційна загроза соціальній стабільності. Люди не хочуть миритися з несправедливістю, яка порушує їхні природні права. Виникає

конфлікт інтересів. Одні хочуть відновити справедливість, а інші виступають проти цього, прагнуть зберегти існуючий стан. Практично усі великі імперії, включаючи й СРСР, своїм падінням зобов'язані цій обставині. Тому, найважливішою умовою інформаційної безпеки є такий суспільний і державний лад, який базується на принципах соціальної справедливості. А це означає, що інформаційні загрози кореняться в соціальних умовах життя суспільства. Сказане повною мірою відноситься і до того суспільства, до якого ми прагнемо — до громадянського суспільства.

Постійне джерело інформаційних загроз корениться і в неврегульованих міжнародних відносинах, міжнародній конкуренції і зіткненні національних інтересів, у войовничості націй, відмінності життєво важливих цілей і інтересів держав [6]. У ХХІ ст. перебудувати міждержавні відносини не вдалося. Локальні війни, міжнародний терор, сепаратистські рухи починалися і супроводжуються інформаційними війнами. В підривну інформаційну діяльність проти інших держав сьогодні включено безліч спецслужб, які володіють величезними матеріальними і людськими ресурсами. А це означає, що інформаційна безпека є об'єктом не тільки внутрішньої, але й міжнародної політики. Це боротьба за культуру і взаємну повагу прав і обов'язків у міжнародних відносинах.

Як зауважує І. Боднар, головна інформаційна загроза національній безпеці — це загроза впливу іншої сторони на інформаційну інфраструктуру країни, інформаційні ресурси, на суспільство, свідомість, підсвідомість особистості з метою нав'язати державі бажану (для іншої сторони) систему цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної державної діяльності, керувати їхньою поведінкою і розвитком у бажаному для іншої сторони напрямку [7, с. 69]. Власне, це є загрозою не лише суверенітету України, функціонуванню життєво важливих сфер суспільної й державної діяльності, що реалізовується на інформаційному рівні, а й процесу інтеграції України у європейську спільноту.

Разом з тим, безсистемність процесів формування інформаційної інфраструктури України зумовлює складність розв'язання проблеми інформаційної безпеки, захисту інформаційних ресурсів на рівні як держави, так і окремої організації, підприємства, фірми [2, с. 61].

На сучасному етапі цивілізаційного вибору європейських цінностей Україна стала об'єктом потужних інформаційних атак, які спрямовані на ураження життєво важливих сфер існування нашої країни і на перешкоджання євроінтеграційним процесам як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу. За оцінками вітчизняних експертів з проблем інформаційної безпеки, що сформовані на основі аналізу іноземного впливу на інформаційний медіа- і кіберпростір України, існують чіткі ознаки реальних загроз для нашої держави. Про це свідчать такі основні тенденції [8, с. 128]: — цілеспрямоване формування окремими іноземними державами негативного міжнародного іміджу України; — активізація критики вищого державного керівництва України; — здійснення низкою зарубіжних країн потужного інформаційного тиску на Україну з метою спонукання українського керівництва до прийняття вигідних для цих країн рішень у внутрішньо- та зовнішньополітичній сферах; — посилення інформаційних заходів з перешкоджання реалізації Україною її зовнішньополітичного курсу та спонукання її до участі в проєктах, які в сучасних умовах не вигідні нашій державі; — дискредитація нашої держави як конкурента у сфері міжнародного військово-технічного співробітництва; — зростання для України загроз кібернетичних атак, що обумовлено появою нових, більш досконалих зразків кібернетичної зброї.

Указані інформаційні загрози спрямовані на існування держави як цілісного інституційного утворення і потенційного члена європейської спільноти. У той же час, не менш потужними є загрози суспільній інформаційній безпеці країни, які мають дещо інші вектори впливу, їх руйнівний характер щодо функціонування держави є поліспрямованим та до певної міри латентним, а отже, вкрай небезпечним [9, с. 146]. Така небезпека посилюється в рази за умов зіткнення національних ідентичностей, інтересів і цінностей, яке є неминучим при інтеграційних процесах.

Традиційний підхід до визначення загроз інформаційній безпеці суспільства призводить до виділення таких основних їх груп. Перша група загроз пов'язана з бурхливим розвитком нового класу зброї – інформаційної, яка здатна ефективно впливати і на психіку, свідомість людей, і на інформаційно-технічну інфраструктуру суспільства й армії. Друга група інформаційно-технічних загроз для особистості, суспільства й держави – це новий клас соціальних злочинів, заснованих на використанні сучасної інформаційної технології (махінації з електронними грошима, комп'ютерне хуліганство тощо). Третя група інформаційно-технічних загроз – електронний контроль за життям, настройми, планами громадян, політичних організацій. Четверта група інформаційних загроз – використання нових інформаційних технологій у політичних цілях [10, с. 232].

Таким чином, для забезпечення інформаційної безпеки євроінтеграційних процесів в Україні необхідно враховувати як інституційну, так і неінституційну складові. Для здійснення ефективних, системних безпекових заходів у інформаційній сфері країни необхідно постійно вдосконалювати нормативно-правову базу задля збереження балансу між інтересами держави у сфері інформаційної безпеки та інформаційними правами людини.

Посилення законодавчої бази в інформаційно-комунікаційній сфері спрямовано в першу чергу на захист інформаційного суверенітету сучасних держав. З цього приводу дослідник Є. Кирильчук зауважує, що в науковій літературі, коли ведуть мову про захист національного інформаційного простору як такого, то мають на увазі насамперед державний інформаційний суверенітет, тобто належне володіння й розповсюдження всією спільнотою у державі відповідних національних інформаційних ресурсів. Інформаційний суверенітет – це виключне право держави на формування використання всіх інформаційних засобів, створених на законодавчих засадах і за державний кошт. Часто, і особливо тепер, зазіхання (порушення) на державний інформаційний суверенітет спричиняє серйозні й складні інформаційні війни [2, с. 61]. Виходячи з соціально-політичних реалій сьогодення, можна з упевненістю стверджувати що сьогодні ведеться багатовекторна широкомасштабна інформаційна війна, яка поєднує у собі як відкриті, так і латентні насильницькі впливи.

Отже, подальші зусилля інтеграції Української держави в європейську цивілізаційну спільноту потребує створення системи інформаційної (зокрема, кібернетичної) безпеки України, яка повинна мати наступальну спрямованість як з питань захисту, так і просування національних інтересів. Реалізація такої системи, на думку вітчизняних фахівців, передбачає такі напрями [11–13]: — розробка й удосконалення нормативно-правової бази у сфері інформаційної безпеки, яка на сьогодні є фрагментарною та не повною мірою відповідає існуючим потребам; — створення (визначення) керівного та координаційного органу системи інформаційної безпеки України у структурі державних органів виконавчої влади; — визначення (уточнення) переліку суб'єктів підтримання інформаційної безпеки, їхніх функцій, завдань і повноважень, для чого необхідно внести відповідні зміни до чинного законодавства України; — проведення досліджень та визначення потреб у технічному, фінансовому кадровому забезпеченні функціонування системи з метою прийняття рішення стосовно розробки відповідної цільової державної програми або внесення змін до чинних цільових державних програм; — активізація заходів у Міністерстві оборони України та Генеральному штабі Збройних Сил України зі створення власної системи інформаційної безпеки, яка має стати складовою національної системи інформаційної безпеки, а також розробки відповідної нормативно-правової бази в рамках реалізації Концепції забезпечення інформаційної безпеки Міністерства оборони та Збройних Сил України.

Таким чином, євроінтеграційний вектор зовнішньої політики України спонукає до розв'язання низки теоретичних і практичних проблем культури [14, с. 198–200]. Зважаючи на її багатогранні функції, держава зобов'язана створювати відповідні умови для їх виконання і діяти з нею в тандемі. Чвертьвіковий період існування незалежної України не дає підстав вважати успішною соціогуманітарну політику, зокрема у культурній сфері. На це впливають об'єктивні і суб'єктивні, внутрішні і зовнішні фактори, у т. ч. глобалізаційні виклики.

Останнім часом комерціалізація ЗМІ, масова культура, поряд з ідеями європоцентризму, сприяють розмиванню національного мовно-культурного простору. У молодіжному середовищі популярності набуває англомовний продукт, зменшуючи вплив російського, проте англомовний теж не служить зміцненню позицій національного культурного контенту. Для того, щоб інтегруватись у європейський гуманітарний простір, необхідно забезпечити репрезентативність українського культурного продукту. Варто зазначити, що у цілому культурна політика ЄС базується на розумінні культури національною справою, її консолідуючої ролі та як стабілізуючого фактора на рівні міжкультурного діалогу [15, с. 281].

Відтак, одним із важливих завдань держави є вироблення і впровадження стратегії культурного розвитку, суть якої полягає у мінімізації руйнівних впливів на соціум багатомірною комунікаційного простору та створення умов для реалізації національних і регіональних програм з метою убезпечення від гуманітарних катастроф, особливо на порубіжних територіях сходу і заходу України [15, с. 280].

4. Висновки

Отже, європейський вектор вітчизняного державотворення є одним з базових об'єктів інформаційної безпеки України. Україна, яка щойно завершила перший, найскладніший етап політичних та економічних трансформацій, побудувавши засади політичної демократії, сформувавши інститути ринкової економіки, розпочавши розбудову громадянського суспільства та комплексну інтеграцію до глобальних систем міжнародної взаємодії повинна, реалізуючи свої потенційні переваги, збалансувати політичні, гуманітарні, соціально-психологічні, макрота мікроекономічні фактори та забезпечити напрями подальшого розвитку держави. Для цього необхідно не лише обрати більш ефективну модель державної політики, а й втілити у практику соціокультурного життя принципово нові, комплексні підходи до забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави, які, в результаті, сприятимуть створенню надійного інформаційного підґрунтя для реалізації європейського вектора розвитку України.

Захист державних інтересів у інформаційній сфері на шляху до європейської спільноти передбачає реалізацію низки програм гуманітарного, економічного та військово-технічного характеру, особливо за умов протидії європейському вектору з боку вкрай недружелюбних до цього процесу держав. Важливими засобами протидії інформаційній експансії щодо України є розвиток та оптимізація системи освіти й виховання населення на базі європейських підходів, проведення активної інформаційної політики держави, економічна підтримка наукових досліджень у сфері інформаційних технологій тощо.

Змістом релевантної інформаційної, а в ідеалі — комунікативної діяльності держави передусім має стати процес «розмінування» свідомості: «Україна прагнула свободи, обравши європейський шлях, проте зіштовхнулася з мисленням і уявленнями про безпеку, які на побутовому рівні асоціюються з висловом «прагнемо стабільності» [16, с. 18]. Сьогодні ефективність євроінтеграційного процесу безпосередньо залежить від того, наскільки швидко буде «розміновано» свідомість щодо вирішення проблеми узгодження національної самоідентифікації з самоідентифікацією європейською, каталізатором чого має бути задоволення усього комплексу економічних, соціальних та інформаційних (духовних) інтересів та цінностей громадян України.

5. Список літератури:

1. Євроінтеграція України: досвід сусідів та перспективи об'єднання суспільства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dif.org.ua/article/evrointegratsiya-ukraini-dosvid-susidiv-ta-perspektivi-obednannya-suspilstva>.
2. Кирильчук Є. М. Проблеми національної інформаційної безпеки України в контексті сучасних національних державотворчих процесів та світової інтеграції / Є. О. Кирильчук // Наук. пр. МАУП. — 2013. — Вип. 1 (36). — С. 60–63.
3. Бондар Ю. В. Енциклопедія для видавця та журналіста / Ю. В. Бондар, М. Ф. Головатий, М. І. Сенченко. — К.: ДП «Персонал», 2010. — 400 с.

4. Дзьобань О. П. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних із інформаційно-комунікаційною діяльністю / О. П. Дзьобань, О. В. Соснін // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць / під ред. В. Г. Воронкової. — Випуск 61. — Запоріжжя, РВВ ЗДІА, 2015. — С. 24–34.
5. Дзьобань О. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з активізацією міжнародної діяльності в інформаційно-комунікаційній сфері / О. Дзьобань, О. Соснін // Вісник Львівського університету. Серія: міжнародні відносини. — 2015. — Випуск 37. — Частина 3. — С. 35–43.
6. Пилипчук В. Г. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія / В. Г. Пилипчук, О. П. Дзьобань. — Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. — 282 с.
7. Боднар І. Р. Інформаційна безпека як основа національної безпеки / І. Р. Боднар // Механізм регулювання економіки. — 2014. — № 1. — С. 68–75.
8. Косошов О. М. Пріоритетні напрямки державної політики щодо забезпечення безпеки національного кіберпростору / О. М. Косошов // Зб. наук. пр. Харк. ун-ту Повітр. Сил. — 2014. — Вип. 3. — С. 127–130.
9. Калиновський Ю. Ю. Роль і місце інформаційної безпеки у розбудові сучасної української держави / Ю. Ю. Калиновський, Є. М. Мануйлов // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. — Харків, 2016. — № 2. — С. 144–153.
10. Дзьобань О. П. Інформаційна безпека у проблемному полі соціокультурної реальності: монографія / О. П. Дзьобань. — Х.: Майдан, 2010. — 260 с.
11. Радковець Ю. І. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України / Ю. І. Радковець // Наука і оборона. — 2014. — № 3. — С. 36–42.
12. Гуцалюк М. В. Вдосконалення чинного законодавства з питань протидії кіберзлочинності та забезпечення кібербезпеки / М. В. Гуцалюк // Інформація і право. — 2017. — № 2 (21). — С. 99–107.
13. Пилипчук В. Г. Інформаційна безпека та приватність у сфері захисту персональних даних / В. Г. Пилипчук, В. М. Брижко // Інформація і право. — 2016. — № 4 (19). — С. 60–70.
14. Данильян О. Г. Деякі проблеми розвитку культури в транзитивному суспільстві / О. Г. Данильян // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. — Х.: Право, 2013. — Вип. 3 (17). — С. 198–200.
15. Шип Н. А. Культурний компонент державотворення та євроінтеграції України / Н. А. Шип // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. — К.: «Видавництво «Гілея», 2017. — Випуск 119 (4). — С. 279–282.
16. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. — К.: НІСД, 2015. — 474 с.

References:

1. Title of edition (2014), «Yevrointehratsiya Ukrayiny: dosvid susidiv ta perspektivy ob»yednannya suspil'stva», available at: <http://dif.org.ua/article/evrointegratsiya-ukraini-dosvid-susidiv-ta-perspektivi-obednannya-suspilstva> (accessed 03 september 2017).
2. Kyryl'chuk, Ye. M. (2013), «Problemy natsional'noyi informatsiyanoi bezpeky Ukrayiny v konteksti suchasnykh natsional'nykh derzhavotvorchykh protsesiv ta svitovoyi intehratsiyi», Nauk. pr. MAUP, vol. 1 (36), p. 60–63.
3. Bondar, Yu. V., Holovatyy M.F. & Senchenko M.I. (2010), Entsyklopediya dlya vydavtsya ta zhurnalista, DP «Personal», Kyviv, 400 p.
4. Dzoban, O.P. & Sosnin, O.V. (2015), «Informatsiyana bezpeka: novi vymiry zahroz, pov'yazanykh iz informatsiyno-komunikatsiynoyu diyal'nistyuu», Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi, vol. 61, pp. 24–34.

5. Dzoban, O. & Sosnin, O. (2015), «Informatsiyna bezpeka: novi vymiry zahroz, pov»yazanykh z aktyvizatsiyeyu mizhnarodnoyi diyal'nosti v informatsiyno-komunikatsiyney sferi», *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya: mizhnarodni vidnosyny*, vol. 37, 3, pp. 35–43.
6. Pylypchuk, V.H. & Dzoban, O.P. (2014), *Informatsiyne suspil'stvo: filosof's'ko-pravovyy vymir*, TOV «IVA», Uzhhorod, 282 p.
7. Bodnar, I.R. (2014), «Informatsiyna bezpeka yak osnova natsional'noyi bezpeky», *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky*, vol. 1, pp. 68–75.
8. Kosohov, O.M. (2014), «Priorytetni napryamky derzhavnoyi polityky shchodo zabezpechennya bezpeky natsional'noho kiberprostri», *Zb. nauk. pr. Khark. un-tu Povitr. Syl*, vol. 3, pp. 127–130.
9. Kalynovs'kyy, Yu. Yu. & Manuylov Ye. M. (2016), «Rol' i mistse informatsiynoyi bezpeky u rozbudovi suchasnoyi ukraiyins'koyi derzhavy», *Visnyk Natsional'noho universytetu «Yurydychna akademiya Ukrayiny imeni Yaroslava Mudroho». Seriya: Filosofiya, filosofiya prava, politolohiya, sotsiolohiya*, vol. 2, pp. 144–153.
10. Dzoban, O.P. (2010), *Informatsiyna bezpeka u problemnomu poli sotsiokul'turnoyi real'nosti*, Maydan, Kharkiv, 260 p.
11. Radkovets', Yu. I. (2014), «Oznaky tekhnolohiy «hibrydnoyi viyny» v ahresyvnykh diyakh Rosiyi proty Ukrayiny», *Nauka i oborona*, vol. 3, pp. 36–42.
12. Hutsalyuk, M.V. (2017), «Vdoskonalennya chynnoho zakonodavstva z pytan' protydyi kiberzlochynnosti ta zabezpechennya kiberbezpeky», *Informatsiya i pravo*, vol. 2 (21), pp. 99–107.
13. Pylypchuk, V.H. & Bryzhko, V.M. (2016), «Informatsiyna bezpeka ta pryvatnist' u sferi zakhystu personal'nykh danykh», *Informatsiya i pravo*, vol. 4 (19), pp. 60–70.
14. Danyl'yan, O.H. (2013), «Deyaki problemy rozvytku kul'tury v tranzytyvnomu suspil'stvi», *Visnyk Natsional'noho universytetu «Yurydychna akademiya Ukrayiny imeni Yaroslava Mudroho». Seriya: Filosofiya, filosofiya prava, politolohiya, sotsiolohiya*, vol. 3 (17), pp. 198–200.
15. Shyp, N.A. (2017), «Kul'turnyy komponent derzhavotvorennya ta yevrointehratsiyi Ukrayiny», *Hileya*, vol. 119 (4), pp. 279–282.
16. Horbulin, V.P., Vlasyuk, O.S., Lianova, E.M. & Lyashenko, O.M. (2015), *Donbas i Krym: tsina povernennya*, NISD, Kyiv, 474 p.